

OP REIS NAAR ... DE CAMARGUE

Deel 2 :

MEEUWEN EN STELTLOPERS EN HUN BROEDECOLOGIE

Van deze vogelgroep behoren 14 soorten tot de broedvogels van de Camargue :

- 9 meeuwachtigen :
 - Mediterrane Geelpootmeeuw *Larus (cachinnans) michahellis*
 - Kokmeeuw *Larus ridibundus*
 - Dunbekmeeuw *Larus genei*
 - Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*
 - Dwergstern *Sterna albifrons*
 - Lachstern *Gelochelidon nilotica*
 - Visdiefje *Sterna hirunda*
 - Grote Stern *Sterna sandvicensis*
 - Witwangstern *Chlidonias hybridus*
- 5 steltlopers :
 - Strandplevier *Charadrius alexandrinus*
 - Scholekster *Haematopus ostralegus*
 - Tureluur *Tringa totanus*
 - Steltkluut *Himantopus himantopus*
 - Kluut *Recurvirostra avosetta*

Er is ook nog de Vorkstaartplevier *Glareola pratincol*, maar die komt later aan beurt.

Veranderende soortopbouw

Mediterrane Geelpootmeeuw en Kokmeeuw zijn spectaculair gestegen in aantal. Dit is het gevolg van menselijke invloeden.

- Bij de visvangst voor de kust komt voedsel beschikbaar voor de meeuwen die de boten volgen.
- Een open stortplaats van 910.000 inwoners in de Crau-vlakte op 25 km van het centrum van de Camargue. Hier wordt zeven dagen op zeven vuil aangebracht zodat het voedsel (2,5 % van de massa) bloot ligt en beschikbaar is. Vooral in de wintermaanden is hierdoor minder sterfte wegens voedselgebrek. Tevens viel de noodzaak weg om te trekken. Op het stort zijn tot 15.000 Geelpootmeeuwen en tot 80.000 Kokmeeuwen geteld. Dit zal allicht snel tot het verleden behoren, want sedert juli 2002 is het storten in open lucht in Frankrijk verboden, maar op dit ogenblik wordt de wet nog niet toegepast.

De grote uitbreiding van de kolonies betekende een aanrijking van biomassa naar de Camargue toe (door de uitwerpselen) wat ecologische gevolgen meebracht. De soortopbouw is drastisch gewijzigd, dit keer niet door verdwijnen van soorten, maar door vermeerderen.

Belang van de Camargue

Dunbekmeeuw en Lachstern broeden nergens anders in Frankrijk.

Voor enkele andere soorten vormt de Camargue één der voornaamste gebieden van Frankrijk met 35 % der Kokmeeuwen, 60 % der Dwergsternen, 33 % der Visdiefjes en 26 % der Grote Stern.

Zes soorten ontbreken hier volledig in de wintermaanden : Dunbekmeeuw, Stelkluut, Visdiefje, Lach-, Dwerg- en Witwangstern.

Broedstrategieën

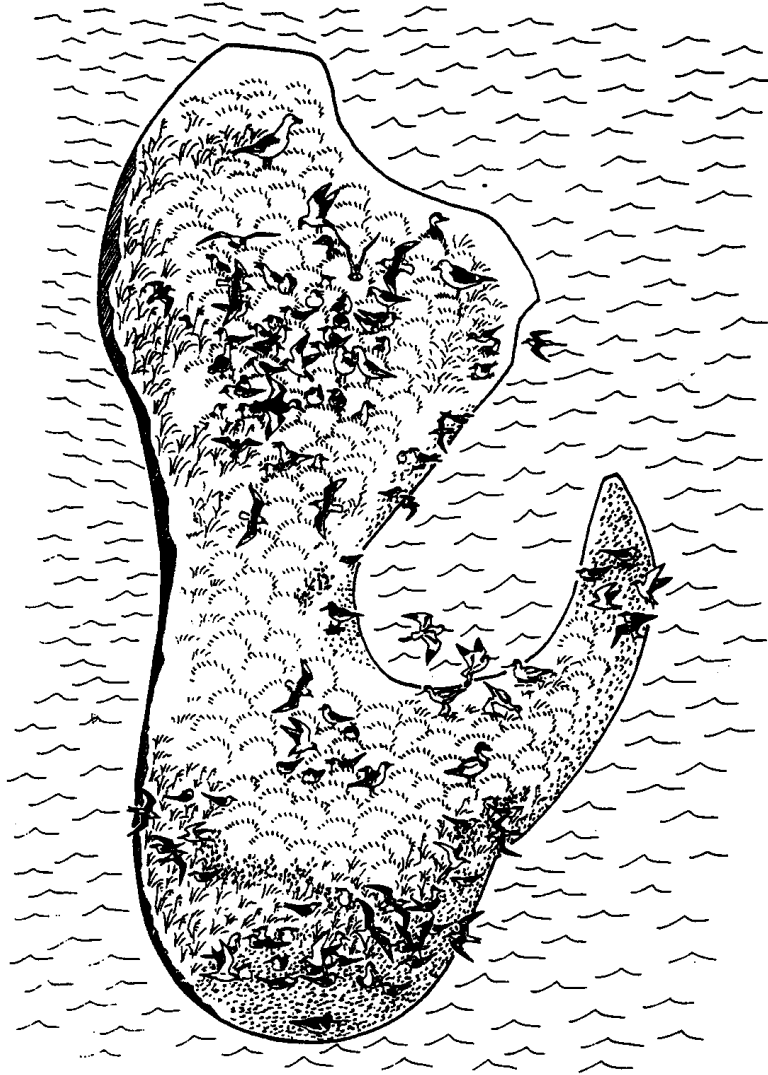
Deze groep vogels heeft na de grote verdroging van eind 19^{de} – begin 20^{ste} eeuw geprofiteerd van het verbeterde beheer in de zoutwinningsgebieden.

De maatschappij Les Salins du Midi, bekend van het zeezout “La Baleine”, handelt zeer milieubewust, echt vogel’ minded’. Eilandjes en dijken binnen de zoutwinningsgebieden (les Salins) die de broedplaatsen voor deze vogelgroep vormen, worden degelijk beschermd. Daardoor is er nu een stabiel waterniveau en een groter voedselaanbod. Vroeger konden door vroegtijdige droogleggingen de kolonies ten prooi vallen aan predators of anderzijds door stormen of overstromingen worden overspoeld.

Er liggen wel een honderdtal dergelijke eilandjes binnen het gebied van de Salins. De vogels kiezen deze die door hun ligging het best beschermd zijn tegen stormen, want gewoon door de windkracht kan het water opgeduwd worden en de kolonies overstromen. Ze vinden er, door het omliggende water, bescherming tegen natuurlijke predators als Vos, Rat en Everzwijn.

Er is evenwel een verschuiving van de broedkolonies gebeurd naar het zuiden toe, dit ingevolge de verzoeting van het meer van Vaccarès.

De eilandjes herbergen meestal een gemengd broedgezelschap, waarbij elke soort zijn eigen strategie heeft.



Kaartje met voorstelling van het gebruik van een typisch eilandje in de Salins door diverse soorten meeuwachtigen en steltlopers.

Veertien soorten zijn voorgesteld :

*Geelpootmeeuw (helemaal bovenaan en wat lager rechts) ; Kokmeeuw ;
Dunbekmeeuw (een koppeltje tussen de Kokmeeuwen bovenaan) ; Lachstern
(rechts) ; Grote Stern (beneden) ; Visdieffe (beneden links) ; Dwergstern (enkele
koppels onder de drie Steltkluten boven rechts) ; Khuut ; Bergeend ; Krooneend
(in vlucht tussen de meeuwen bovenaan) ; Tureluur (links van de meeuwen
bovenaan) ; Strandplevier (onder de Dwergsternen in het midden rechts) ;
Scholekster (helemaal onderaan en in het midden rechts).*

De meeuwen broeden meestal in de begroeide hogere delen.

- De **Mediterrane Geelpootmeeuw** broedt soms in gemengde kolonies, soms (in de Petite Camargue) in afzonderlijke kolonies.

- De **Kokmeeuw** telt kolonies van enkele tot wel 3.000 broedkoppels. Soms betreft het drijvende nesten gehecht aan de begroeiing, soms op de modderige of zanderige bodem. Het totaal overstijgt de 7 tot 10.000 broedparen.

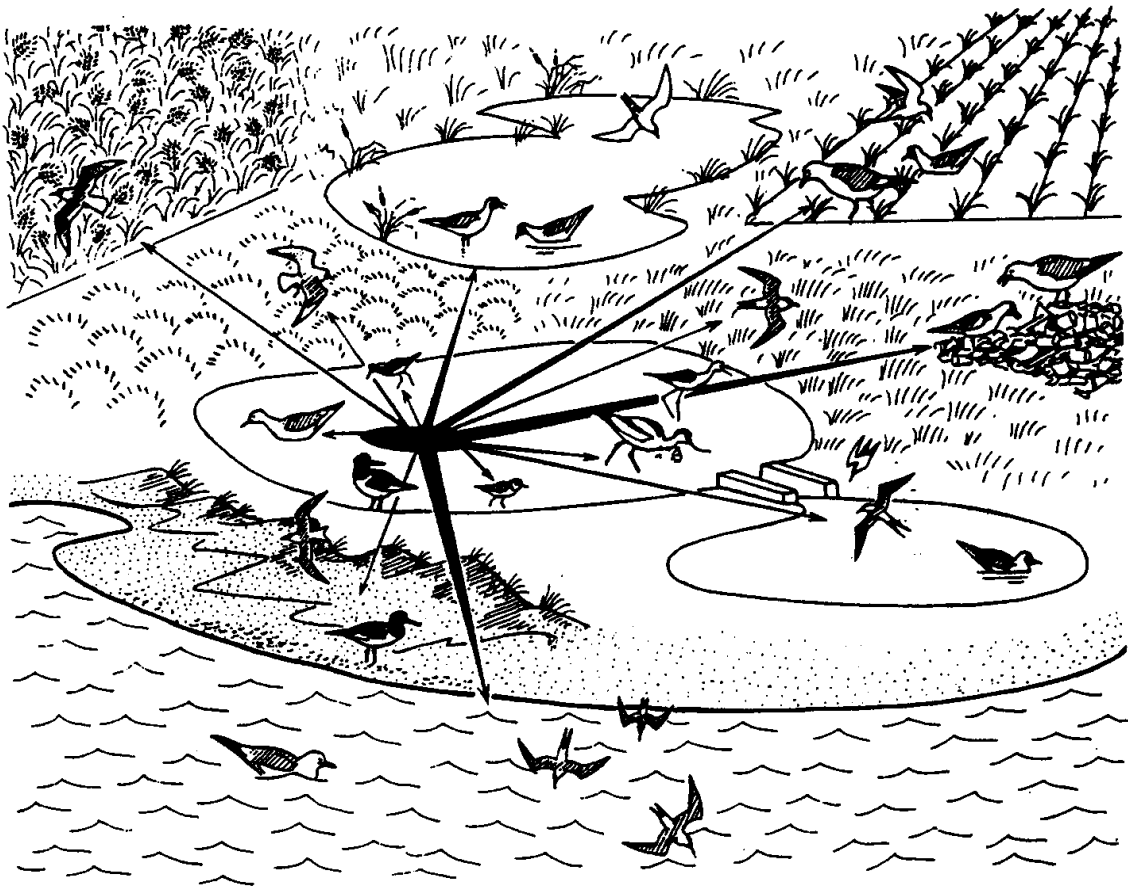
- De **Dunbekmeeuw** broedde vroeger aan de rand van meeuwenkolonies, nu vormt ze afzonderlijke kolonies. Er zijn een 15 tot 25 broedparen.
- Het **Visdiefje** kiest plaatsen met een schelpen- of kiezellaag of vestigt zich tussen lage begroeiing. De Visdiefkolonies kunnen van enkele tot wel 1000 koppels tellen.
- De **Grote Stern** kiest grazige plaatsen en vormt grote kolonies op de hoogste delen van de eilandjes. Hij broedt sedert 1948 in de Camargue met een 1000 broedparen.
- De **Lachstern** broedt op onbegroeide plaatsen, vaak heel dicht tegen elkaar aan, meestal tussen Visdiefjes en Grote Sterns. Het nest is een ondiep kuiltje versierd met enkele plantjes, vaak wat algen.
- De **Dwergstern** kiest naakte plaatsen aan de rand van de eilandjes. Daar is echter het overstromingsgevaar het grootst. Daar komt nog bij dat de Dwergstern steeds een holte in de bodem uitkiest voor zijn eenvoudig nest. Hierdoor kan een flinke regenbui voldoende zijn om zijn nest te overstromen. Vaak betreft het kleine kolonies die - na een verwoesting - zich elders vestigen voor een tweede of zelfs derde broedpoging.
- De **Witwangstern** komt alleen tot broeden in het moerasgebied ten noorden van de Vaccarès (het centrale meer) soms tezamen met Kokmeeuwkolonies. De nesten zijn eenvoudige drijvende platforms gebouwd in zoete, ondiepe moerassen met behulp van biezen of riet en vastgehecht aan de ter plaatse groeiende waterplanten. Ook deze nesten worden vaak door hevige winden vernield.

Waar broeden de steltlopers ?

- De **Scholekster** broedt solitair aan de rand van de sternkolonies om er bescherming te genieten tegenover predators.
- De **Strandplevier** broedt niet enkel op de eilandjes, soms te midden van een kolonie van een andere soort, maar ook verspreid op de dijken, telkens op droge, kale en zilte plaatsen.
- De **Tureluur** broedt solitair of in kleine groepjes, meestal aan de rand van de meeuwen- of sternkolonies in hoge grassen.
- De **Steltkluut** broedt in sterk schommelende aantallen in de zoutwinningen, maar ook in zoete moerassen, steeds dicht bij het water.
- De **Kluut** broedt aan de rand van de begroeiing op een kaal gedeelte bij de rand van vijvers en eilandjes. Het zijn typische nestvlinders. Niet vliegvlugge jongen kunnen zich tot 6 km van de broedplaats verspreiden.

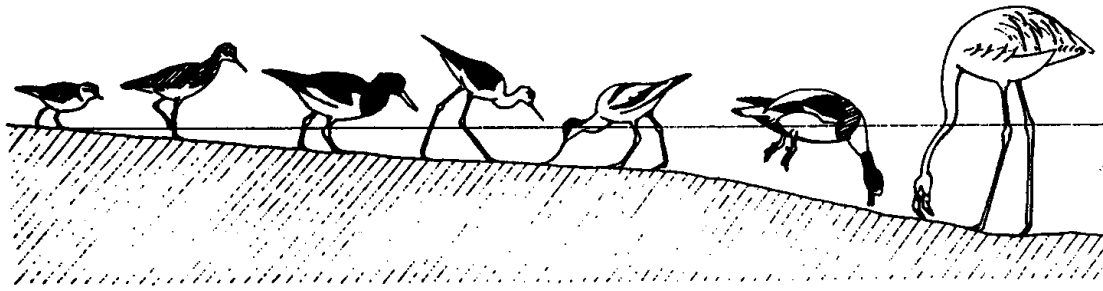
Voedselstrategieën

Einde juli worden de gemengde kolonies van meeuwen en steltlopers verlaten en verspreiden ze zich over de lagunes, de zee, de stranden en drogere delen om het eigen kostje te vergaren in het aangepaste milieu.



*Alhoewel diverse soorten op hetzelfde eilandje nestelen, spreiden ze zich over diverse biotopen voor het zoeken van voedsel.
(Tekeningen van S.Nicolle uit 'Guide des Oiseaux de Camargue')*

1) De **zoutpannes** kleuren roze in de zomermaanden (juni - juli) door de aanwezigheid van eencellige algen *Dunaniella salina*. Deze zorgt via de tussenschakel van kreeftachtigen *Artemia* voor het roze tintje van de Dunbekmeeuw. Deze meeuw is volledig afhankelijk van dit zilte milieu. Tot 50.000 *Artemia*'s komen voor per m². Het vormt een basisvoedsel voor heel wat soorten. De zoutpannes zijn ook rijk aan ander dierlijk plankton en insectenlarven. In totaal 500 tot 1.000 g aan biomassa ongewervelden per m² ! De zoutpannes vormen een gradiënt. Volgens de diepte foerageren verschillende soorten : van Strandplevier over Tureluur, Scholekster, Steltkluut, Kluut, Bergeend tot Flamingo.



Spreiding van de verschillende soorten die zich voeden in de kustlagunes. Deze spreiding wordt geregeld door de lengte der poten en de wijze van voedselopname. Ze dient om de voedselconcurrentie te verminderen en toe te laten dat meerdere soorten naast elkaar kunnen leven.

2) De zee

De Grote Stern haalt als enige soort al zijn voedsel uit de zee, het Visdiefje voor 65 %, de Dwergstern voor 27 %, de Geelpootmeeuw voor 5 %.

Geelpootmeeuw en Visdiefje volgen de vissersboten omwille van het 'afval' (bijvangst) uitgeworpen bij het sorteren van de vangst.

3) De **Binnen-Camargue** met zijn vijvers en moerassen en hun artificiële evenknie, de rijstvelden, verschaft voedsel aan de meeuwachtigen, o.a. de Lachstern, zowat even groot als de Kokmeeuw met een zware snavel niet echt geschikt voor het vissen. Hij overvliegt solitair het territorium op zoek naar prooi. Hij is de meest landgebonden van de sterns. Ook lopend op het land, gaat hij op zoek naar insecten, maar ook naar kleine gewervelde dieren zoals hagedissen, amfibieën en kleine zoogdieren

Op en rond de waterpartijen in deze gebieden foerageren Dwergstern, Kokmeeuw, Visdief en Witwangstern. Deze laatste is een echte zoetwaterstern, zowel voor het kiezen van de broedplaats al voor het foerageren.

NOG WAT TOELICHTINGEN BIJ DEZE SOORTEN

De **Dunbekmeeuw** was een zeldzame niet-jaarlijkse broedvogel tussen 1948 en 1971. Sedert 1972 is hij wel permanent aanwezig. Eerst slechts enkele broedparen : 15 tot 25 koppels. Recent is de broedpopulatie gestegen tot zo'n 850 broedpaar in de Salins, de enige broedplek in Frankrijk.

De eerste vogels komen aan in april. Tot 3 eieren worden in de eerste helft van mei gelegd op de bodem in weinig aangeklede nesten op kale gronden vaak in de nabijheid van andere meeuwen of sterns. De jongen zijn nestvlieders en verzamelen in crèches. Ze worden gevoederd tot in juli. In augustus verlaten de Dunbekmeeuwen de Camargue en trekken naar de West-Afrikaanse kust of het Midden-Oosten. Enkele zeldzame exemplaren blijven overwinteren in de

streek. Dunbekmeeuwen leven overwegend van vis en kleine garnalen *Artemia salina* dat overvloedig wordt aangetroffen in de Salins.

De **Zwartkopmeeuw** broedt in de Camargue sedert 1965 met enkele broedparen. Het is één van zijn weinige mediterrane broedplaatsen. De populatie is het laatste decennium spectaculair gestegen tot 200 à 600 broedpaar in de Salins. De eileg begint eind mei en gebeurt in een nest van plantaardig materiaal versierd met veren. De 1 tot 3 eieren worden 25 dagen bebroed. Half juli kunnen de jongen uitvliegen. De broedpopulatie wordt aangevuld met overwinteraars uit de streek van de Zwarte Zee. Het zijn voornamelijk insecteneters die foerageren in moerassen en rijstvelden.

Het **Visdiefje** telde 1.000 tot 3.000 broedpaar in de Camargue, maar daalde tot minder dan 1.000 in 1994. Recentere gegevens zijn mij onbekend. De kolonies, meestal tussen de Kokmeeuwen, worden bevolkt vanaf eind april. De 1 tot 3 eieren worden op kale grond gelegd tussen eind mei en eind juni. Vanaf september trekken ze weg naar de kusten van West-Afrika (Senegal tot Togo). Als voedsel gebruiken ze kleine visjes (sardines en 'athérines') die ze op zee vangen of in de brakke strandvijvers.

De **Dwergstern** telt een 200 tot 500 broedparen. Ze broeden verspreid in kleine kolonies op eilandjes, dijken en strand. Half mei worden 2 of 3 eieren gelegd in een beklede holte op de vrij kale grond. Vanaf september trekken ze weg naar West-Afrika (Mauritanië, Guinee-Bissau). Ze voeden zich met visjes die ze vangen op zee of in de brakke vijvers.

De **Grote Stern** broedt in de Camargue vanaf 1985. De broedpopulatie bedraagt zo'n 1.000 tot 1.500 paren. Ze broeden in grote kolonies. Begin mei worden 2 eieren gelegd op de naakte grond. De jongen worden erg lang gevoederd. Eind juli trekken ze weg om te overwinteren in westelijk Afrika van Mauritanië tot Zuid-Afrika. Er zijn enkele overwinteraars. Eind februari komen de Grote Sterns als eerste terug in de Camargue. Het zijn echte viseters (voornamelijk sardines) die enkel op volle zee worden gevangen tot 15 km ver.

De **Lachstern** broedt in Frankrijk nergens anders dan in de Camargue. Rond 1970 kende de soort een grote terugval. Er resten nog een 3 tot 400 broedparen. Ze broeden meestal in gemengde kolonies samen met Kokmeeuwen, Zwartkopmeeuwen en Grote Sterns. Ze komen aan midden maart en leggen in mei/juni 1 tot 3 eieren in een klein kuiltje. Reeds eind juli zijn ze opnieuw vertrokken om te overwinteren in Oost-Afrika. Voor hun voeding jagen ze in de Binnen-Camargue in de zoetwatermoerassen, rijstvelden en braaklanden op insecten, amfibieën, reptielen en kleine zoogdieren.

De **Strandplevier** is een vrij talrijke broedvogel in de Camargue. Ongeveer 300 broedpaar broeden in de Salins de Giraud. In de zoutwinningen van de Petite Camargue is de soort eveneens broedvogel, maar minder talrijk. De eieren worden gelegd in een kleine nestput gemaakt in de grond. De eileg gebeurt eind maart tot begin april. Kleine aantallen overwinteren. De anderen keren begin maart terug in het broedgebied.

De **Scholekster** broedt met slechts 30 tot 60 broedparen, meest in de Salins bij Aigues-Mortes (N.W.Camargue). Hij broedt meestal solitair op eilandjes en dijken. De eileg (gemiddeld 3) vindt plaats in mei. Er zijn jongen in juni-juli. De meeste vogels verlaten de Camargue in augustus. Er zijn weinig overwinteraars. Het stapelvoedsel zijn schelpdieren.

De **Tureluur** broedt in de kustvijvers. Er leven een 30 tot 50 koppels in de Salins. De populatie is groeiend. De nesten worden verborgen in de begroeiing en bestaan uit plantenafval. In april worden gemiddeld 4 eieren gelegd. Tureluurs broeden solitair of in kleine losse kolonies. 25 tot 35 dagen zijn er nodig om de jongen groot te brengen. Allerlei ongewervelde dieren dienen als voedsel. Vanaf eind juni komen noordelijke vogels aan om hier te overwinteren. In juli tot oktober zijn dat er meer dan 1000, van november tot maart een 100 tot 300.

De **Kluut** nestelt in de Salins en de kustvijvers in kolonies met een 4 tot 800 broedparen. Het zijn eerder losse kolonies die tot 100 paren kunnen tellen, meestal dicht bij de voedselplaatsen, op een eilandje bij of in kolonies van andere vogels. Vanaf april worden er een viertal eieren gelegd in een grondkommetje gevoerd met zand, kiezels en een rand van schelpjes. Ze voeden zich met kleine kreeftachtigen *Artemia*, insecten en wormen. De Tureluur heeft de eigenaardigheid zijn jongen niet te voederen, maar naar het voedsel te brengen. Vanaf september trekken ze weg naar Spanje, de Magreb-landen en West-Afrika. Er blijven enkele overwinteraars uit de plaatselijke kolonies, aangevuld met noordelijke vogels.

De **Steltkluut** is een regelmatige en luidruchtige broedvogel in de Camargue, doch met erg wisselende effectieven. De broedpopulatie schommelt tussen 200 en 1.000 paar.

Wellicht staat dit in relatie met de broedcondities in Spanje en de Magreb. Steltkluten broeden in min of meer grote kolonies (tot 120 bp.) in de maanden mei tot juli. Soms nestelt een paartje geïsoleerd. Het nest wordt gebouwd vlak bij het water of op een plantenpol in het water. Op droge grond is het nest zeer eenvoudig : een kuiltje afgewerkt met wat twijgjes en vaak wat afval. Op het water is het nest veel omvangrijker en wordt vaak riet gebruikt. Gemiddeld worden 3,4 eieren gelegd. Beide ouders broeden gedurende 25-26 dagen. De

jongen zijn nestvlinders die reeds na één maand volledig zelfstandig zijn. Na de broedtijd worden grote groepen gevormd om de trek voor te bereiden. Eind augustus tot begin september verlaten de meeste Steltkluten het gebied. Ze trekken tot Tropisch Afrika. Uitzonderlijk zijn er een paar winterwaarnemingen. Vanaf half maart, maar vooral in april en zelfs begin mei keren ze terug. Steltkluten zijn vooral aan te treffen in de rijstvelden, de zoete tot licht zilte moerassen, uitzonderlijk in de salins. Met hun superlange poten kunnen ze foerageren in wat dieper water dan de andere steltlopers. Ze verzamelen klein dierlijk voedsel in ondiep water of op de grond, in hoofdzaak Artemia, maar ook kleine schelpdieren, wormen, larven en insecten staan op het menu.

In een volgende bijdrage komen nog een paar markante soorten aan bod, nl. de Vorkstaartplevier en het symbool van de Camargue, de Flamingo.

Marcel Jonckers

Literatuur :

Diverse informatieve folders en vooral :

- *Guides des oiseaux de Camargue ; J.Blondel & P.Isenmann.*
- *Le Salinier, le magazine du personnel de Salins, n° 81.*